

Med Clausewitz blandt arkivarer - og en kilde til Carl Ploug

af *mag.art. Louise C. Larsen*

Det blev kun til enstavelseslyde fra Johannes Hages side, når kaptajn Grünwaldt skrev til ham om en opsporet feltflaske eller en manglende uniformsdel til sin samling af 1864 memorabilia. Det er jo et vigtigt indsamlingsarbejde til ungdommens forståelse af fortidens kamp, som Grünwaldt vedblev at pointere.

Tilfældet ville, at politikeren, godsejeren, virksomhedslederen og museumsstifteren Johannes Hage (1842-1923) kom til at omgive sig med hele to dedikerede indsamlere af kildemateriale i en af de mest travle perioder af sit liv: Årene omkring 1900. Begge havde de tydeligvis ambitionerne om at skrive det, som de hver især anså for at være den store Historie. I forhold til 100 år senere at tage personligheden Johannes Hage op til fornyet vurdering i forbindelse med udarbejdelsen af *Årsberetning om Røde Kors i Danmark 1900-1901* (1901) og *Historisk udsigt* (1906) (Forlaget Mulivers 2006), er det derfor umodstændigt ikke at træde skridtet tilbage og se nærmere på dem, som omgav ham, med en henvisning om at skrive.

De stod ved den direkte kilde, men havde også ilmpen ved at skulle balancere på været med symptomer, som Paul Ricoeur så træffende har beskrevet den samtidiges problem. Dertil kommer, at der mellem dem og os er et 20. århund

rede, hvis historiefilosoffer i diskussion med antikken har understreget historiefeltets dynamik som et slagfelt med træk af fiktionen, hvorfor vi straks noterer os deres forehavende med historieskrivningen som vejen til retfærdiggørelse og personlig anerkendelse.

Den allerede nævnte kaptajn F.P. Grünwaldt var gennem en arrække assistent for Johannes Hage i forbindelse med indsamlingen af kunstværker til det, som siden skulle blive Nivaagaards Malerisamling: Han var rejseledsager på kunstrejserne og praktisk assistent i den daglige varetagelse af kunstsamlingen. Grünwaldt var jævnaldrende med sin arbejdsgiver, mens Hother Ploug var generationen yngre som søn af Elise og Carl Ploug og dermed nevø af Johannes Hage. Denne var embedsmand i Kultusministeriet og skrev i sin fritid om sine berømte forfædre. Dog ikke om onklen, som han ellers selv havde kendt. Han næde end ikke at skrive det annoncerede andet bind af biografien over sin far. Det ville have omfattet det vel sværeste tidsafsnit af Carl Plougs liv, hvor grundlovsdeberalderne skulle virkeliggøres efter 1849, og de nationalliberales politiske linje langt fra viste sig holdbar. Hvad der kunne være blevet en diskussion af de nationalliberales og et opgør med de fordomme mod dem, hans søn må have kendt bedre end nogen, er i stedet stadig et savn. I tertoergerens dom er fortsat den gældende, og min generation har nogensinde været nede over for dem, som nu for id

Savnet rammer trisserende det, som vil tage Johannes Hages fundninger op til nærmere eftersyn, idet 200 år af hans voksenliv dækker perioden fra de nationalliberales fald til Eistrupindens provisorier, hvor han sad i folketinget

som Højremand. Det har medført et meget forudfattet billede af Johannes Hage, mens det, som ikke umiddelbart kunne forklares, er blevet afskrevet som øjeblikkets irrationelle indskydelser med flittig inddragelse af romanskikkelser som Don Quijote. Hvor Grünwaldt skal have været hans Sancho Panza, der da også var nær ved at føre efterforskningen af sporet.

En omhyggeligt bevaret brevsamling

Hidtil har det været formodet, at Johannes Hages livshistorie var gået tabt. Selv sørgede han omhyggeligt for at slette sine spor, fordi hans moral bød ham, at hans handlinger og ikke personen var det egentlige.

Men modtagerne af hans breve gemte, og Handskriftafdelingen, Det Kongelige Bibliotek, er derfor en uundværlig guldgrube til at lægge den mosaik, som et liv udgør, og især et liv, der har været udfoldet mellem personligheder sasom politikeren Orla Lehmann, den allerede nævnte Carl Ploug, billedhuggeren Vilhelm Bissen og komponisten Peter Heise – for nu blot at optælle medlemmer af hans nærmeste familie. Blandt de nævnte var kun Peter Heise indædt antipolitisk anlagt med løftet pegefinger mod sin altid diskuterende svigerfamilie.

Pegefingeren synes de nu ikke at have taget notits af, og for at komme tilbage til forståelsen af Johannes Hage på grundlag af Grünwaldt, findes den brevsamling bevaret, som han tydeligvis havde besluttet skulle være hans unikke kildemateriale. Brevsamlingen er nemlig først bevaret fra 1902, hvor Johannes Hage havde lagt kursen om for sin kunstsamling. Hvor den hidtil havde været tiltænkt Statens Museum for Kunst, besluttede han at bygge eget hus til samlin-

Johannes Hage (1842-1923), valgt til Folketinget 1876-1901 af Højre. Skænkede sin malersamling på Nivaagaard til en selvvejende institution og gjorde den tilgængelig for offentligheden i 1908. Maleri af Lisabeth Larsen, 2006.

gen i Niva, så hans hensigt for kunstsamlingen ikke gik tabt. Grünwaldt har da bestemt sig for at blive den samlende stemme – den uomgængelige person til forståelsen af samlingens udsyn og værdi med sin førstehandsviden om fundet og forhandlingerne af hvert enkelt maleri.

Materialet består af omhyggeligt gemte breve fra Johannes Hage og hans egne udførlige og gennemrettede udkast til svarbreve. De første lige så kortfattede, som de sidste var lange epistler med spruttende meningsudbrud og sladderhistorier fra det københavnske museums-miljø. Brevudkastene formelig emmer af intenst angst for at blive hægtet af og ikke få del i anerkendelsen af kunstsamlingen på Nivaagaard:

“Ja, jeg har ganske vist brugt stærke Udtryk om [kunstkenderen Cornelis Hofstede de Groot] men naar jeg seer ham i fuld Belysning af hans forskjellige Meriter, kan jeg ikke andet – han er i Alle Tilfælde en meget farlig Person. Hans berømte ~~th~~ Navn. Hans ~~tillidsvækkende~~ ~~beskedne~~ ~~optræden~~ ~~skjuler~~ [ganske?] bestemt at det beskedne Væsen udtrykker Tillid men jeg er stærkt bange for at der bag dette Skærmbædt skjuler sig noget af [en] sledsk, hensynsløs for ikke at sige samvittighedsløs Person ...!”

Matte han konkurrere om Johannes Hages opmærksomhed blandt internationale kunstfolk, kunne han derfor om ikke andet beklukke deres personlige og professionelle kvaliteter, mens københavnerhistorierne længst muligt skulle fastholde Johannes Hages interesse for det hjemlige miljø, hvor Grünwaldt kunne tilbyde sin assistance. “Stort postyr!” var hans klassiske indledning, nar triumfen syntes sa stor, at pennen ikke tilstrækkeligt hurtigt kunne videregive det hændte.

Bag Grünwaldts angste insistere på opmærksomhed la ikke sa lidt af et klasseskæl. Han havde en fortid i hæren med rang af kaptajn, skrev digte og havde forsøgt sig som kunstmaler, men valgte siden som flere af sine samtidige kunstneraspiranter at tjente lidt ved at agere mellemled ved kunstindkøb. Det har været i denne funktion, at han har lært Johannes Hage at kende.

Som ledsager på den internationale kunstscene var Grünwaldt dog for hæmmet af manglende sprogekundskaber til selv at træde ind i dialogen med udlændets kunstkere, og han har heller ikke på det hjemlige plan været en sparringspartner at udveksle æstetiske overvejelser med. På et tidspunkt kunne han efter flere

undrende tillob – som Johannes Hage høfligst havde undladt at tage notits af – ikke lade være med at spørge direkte til den omtalte poesiers bla blomst, som godsejeren på sin side havde brugt til at beskrive sit ideal for kunsten: “Lad mig engang vide hvad Renaissancens bla Blomst er som De skrev om forleden for enten har jeg aldrig vidst det eller ogsaa har jeg glemt det”, vovede Grünwaldt sig helt ud. Johannes Hage valgte at undskyldte sin handskrift.

En gang kriger, altid kriger

Men lad os lige træde tilbage fra Grünwaldts kvaler et øjeblik. Det er sigende, at vi intet lærer om Johannes Hages handlingsradius gennem Grünwaldt. Johannes Hage forbliver en telegramstil, der kan rummes på bagsiden af et visitkort, mens Grünwaldt indforstået taler for dem begge, som havde de samme horisont. Det var nar at fore efterforskningen af sporet i forundringen over, om dette virkelig skulle være rækkevidden af Nivaagaards Malerisamlings tilblivelse.

Samtidig oplever vi Grünwaldts stress over ikke at kunne følge med, og Johannes Hage har heller ikke været nogen almindelig arbejdsgiver. Handskriftafdelingen rummer sammen med Rigsarkivet mængder af undskyldende breve til redaktorer, forfattere og kulturens embedsmand, om de vil se bort fra en bemærkning eller en ide, som han havde været lige hastig nok med at bringe videre. I melleminden kunne han se, at bemærkningen eller ideen ikke var brugbar. Overgangen fra at have siddet ned på Grünwaldts korrespondance og derefter stode på den første af retraterne gav dertor anelser om langt mere sammensat

Nivaagaard Malerisamling set udefra. Samlingen rummer fortrinsvis værker fra renaissance og barok, bl.a. af kunstnere som Giovanni Bellini, van Dyck, Lucas Cranach og Rembrandt, og dansk guldalder, repræsenteret af C.W. Eckersberg, J.Th. Lundbye, Martinus Rørbye m.fl. Monokrom skitse af Lisabeth Larsen. Illustration fra Samling med egen Rembrandt.

personlighed. Vel at mærke ikke en Don Quijote, men den hurtigt grebne idé som del af et større handlingsmonster.

Hvor langt de to ikke kun socialt, men især menneskeligt har stæet fra hinanden, ser vi af deres relation til deres fortid: De var begge veteraner fra 1864, hvor Grünwaldt havde været krigsfange efter Dybbøl, og Johannes Hage blev saret under tilbagetrækningen fra Als. Mens Grünwaldt en menneskealder senere varetog sin uniformssamling, var Johannes Hage travlt optaget af situationen på Balkan og omegn anno 1900. Armenierne, makedonerne, kretenserne, for nu blot at

nævne nogle få, var alle små befolkningsgrupper, der var klemte og under fare for udryddelse. Der var underskriftsindsamlinger at sætte i værk i Sverige og artikler at oversætte i Frankrig for at vække den offentlige stemning i Europa for de klemte befolkninger.

1864 derimod var allerede fra begyndelsen en forfejlet hensigt og skulle aldrig have været forsøgt realiseret – fejlen skulle under ingen omstændigheder gentages, som han skrev under stor opmærksomhed i 1920, da Flensburg stemte for at forblive tysk. Fra dansk side kogte sindene over med forslag om at se bort fra

afstemningsresultatet og betragte enhver, der sagde mod, som landsforræder. Men den, som allerede havde udgydt blod, kunne ikke afskrives som kujon, og som 1864 veter. an måtte der lyttes til Johannes Hages udmelding. Den sad, og den sved, som *Punctum* skrev.

Især fordi han var mere end kendt for sin parathed til at drage i krig. Da han i 1906 i brev form takkede for 10 års samarbejdet kunstens tjeneste, måtte Grünwaldt notere i marginen, at der burde fratrædes et år, eftersom Johannes Hage tilbragte 1897 i Grækenland. Bemærkningen turde han dog ikke følge op i svarbrevet. Men at han på ingen måde har forstået grækenlandstærden, ser vi af, at han i sin skriblede bemærkning kalder den for en "Episode".

I virkeligheden var grækenlandstærden blot den ene udløber af Johannes Hages mangeårige, men ikke i offentligheden kendte engagement for undertrykte befolkningsgrupper. Da ktetenserne søgte at betri sig fra tyrkisk herredomme, var der pludselig en mulighed for at gå til direkte handling, hvilket har været umodstrædt, selvom han efterhånden var blevet 55 år og særdeles ægtplaget. Ganske vist også nyttesløst, for den græske har været faldet fra himlen, inden Johannes Hage nåede frem og kunne melde sig til tjeneste hos Fremmedlegionen. Til gengæld havde han medbragt dyrkløer og løber til de særede, mens han sammen med sin 50 årige søster, Vilde Heise – der ikke kunne drømme om at blive hjemme, når hendes bror kunne være i fare – drog rundt til flygtningelejrene for at se, hvad der kunne gøres.

Napoléontidens militærstrateg, Carl von Clausewitz, bruger et meget trættende billede, hvordan den unge rytter,

Johannes Hage foran sin Rembrandt. Maleriet er et kopi af et portræt fra 1632, et et af Johannes Hage i London i 1903. Monokrom skitser af Lasse H. Larson. Illustration fra Samling med egen Rembrandt.

som vover springet over en afgrund, bliver karakteriseret som vovemodig. Den rytter derimod, som i mellemtiden er blevet ældre og har ansvar for en deling mænd, tager samme spring af nødvendighed.

Konteksten beslutter per spektivet, og Johannes Hage forblev den unge og vovemodige for sine samtidige ved altid selv at tage handlingen på sig. Han var og blev et politisk dyr i ordets mest positive forstand. Han var politiker på en tid, hvor partipolitik så snarligt begyndte at blive en realitet, men selv var han umiskendeligt barn af det 19. århundredes politiske forisont, for hvem institutionalisering og daglig praksis forte en seriøs tid til. Den verbale advekstlini var for ham hjemmehørende, hvortil han i folketingsalen krævede Geneve Konventionen overført. Der skulle være et minimum af gensidig respekt, eftersom den gode diktator

foregår mellem ligemænd. Eller som Clausewitz ville sige: en konfrontation mellem to ulige parter er en absurditet.

Den nærmest overdrevne synlighed af den ene handling taget ud af et større handlingsbillede, risikerer til gengæld at lande Johannes Hage i et irrationelt univers af "Episoder" med maniske undertoner frem for at se, hvordan eksempelvis krig i forlængelse af politikken er dynamik og system på samme tid, en kraft, der – idealt set – kunne skabe ny vækst. Og det er fattigt, fordi det også fratager den, som ville være kunstsamlingens fortællestemme, forståelsen for, hvordan Johannes Hage forbandt den ene del af livet – sasom kunstsamlingen – med det langt større perspektiv.

Nedlæggelsen af en epoke

Som 72-årig ville Johannes Hage have meldt sig til tjeneste i første verdenskrig, hvis ikke det denne gang var lykkedes hans familie at tale ham fra det, men for nu at vende tilbage til Grünwaldt, skal han have den cadeau, han også fortjener. For dynamikken tilhører ikke udelukkende den handlende: Som Johannes Höhlenberg så slående har sagt, er arkiver dynamiske spildevandsledninger.

Læsesale er til tider nogle af de mest lykkelige fællesarealer, der findes i dette samfund, med deres stedvise lavmælte heureka'er, og man ville aldrig få læsesalsbrugerne fra Håndskriftafdelingen at se udenfor, hvis brandalarmen skulle lyde. For her er man i direkte dialog med fortidens stemmer. Grünwaldt gemte omhyggeligt, og allerede hans brevsamling rummer kanter, sprækker, misforståelser og uoverensstemmelser, der giver rum for fortolkninger på tværs af tiden med understregningen af, at intet nogensinde er

sa enkelt, som hverken brevskriveren eller historikeren måtte forsøge at fa det til at fremstå.

At skrive om Johannes Hages museumsstiftelse gør det nødvendigt fra første afsæt at søge sa langt tilbage bag de forudfattede meninger som muligt, og hvordan alle dele af livet hører sammen, understreges af en af opdagelserne, der blev gjort undervejs i skriveprocessen: En kilde til den forklaring, som man har savnet fra historikerside, fra Carl Plougs egen side ved nedlæggelsen af de national-liberales sidste bastion, avisen *Fædrelandet*.

Det er uimodstaeligt ikke at genfortælle den her, fordi den viser, hvor levende et indblik, enkelte bevarede breve kan give os, i dette tilfælde skrevet til Johannes Hages mor, at finde under "Vilhelmine (Mine) Hages familiebreve". *Fædrelandet* havde en særlig plads inden for familierne Hage-Ploug-Lehmann, der skulle tegne avisen fra første til sidste åndedrag. Fra Johannes Hages farbror, Johannes Dam Hage, der i 1834 havde været den ene af initiativtagerne, over Orla Lehmann, der overtog en redaktørpost på dets femarsdag, til det to år senere i 1841 blev overtaget af Carl Ploug, der fire årtier senere abent erkendte, at avisens tid var forbi.

De nationalliberale kom under pres på et tidspunkt, da der kun var Carl Ploug tilbage at bide fra sig. Man må til gengæld lade ham, at han holdt stand længe, et lille tiår fortsatte kampen, indtil også han erkendte, at modstanden var en blot og bar nødværge, der ikke havde fremtiden på sin side. Som det meget præcist siden er blevet formuleret, de national-liberale var ikke længere skabende.

Det var de selv udmærket klare over, det var mere et spørgsmål om

Carl Ploug 1813-1894. Nationalliberal politiker
i 1840'erne. Monokrom skitse af Elisabeth Larsen.
Illustration fra Samling med egen Rembrandt.

indbyrdes at åbne for problemet. I vrede øjeblikke rasede Elise Ploug mod sin mor over at have været skilsmissebarn som den første synd, der rev alting med sig. Johannes Hage skal hver gang have taget sin mors parti, men valgte som regel at forlade valpladsen, da han åbenbart ikke stod mål med damernes temperamenter, ifølge hans situationsbeskrivelser til Carl Ploug.

Sammenstød af denne art synes på den anden side ikke at have været ud over øjeblikket, og i forståelse af, at de var udtryk for en presset stemning, sendte Johannes Hage i 1878 – formodentlig efter samråd med sin mor – en toler til Elise Ploug om den økonomiske tilstand for *Fædrelandet*. Det fornemmedes, at antallet af abonnenter i bedste fald var stagnert, og som den i situationen mest udsatte og samtidig eneste tilbageværende skanse for den nationalliberale politik var det af betydning, at den ikke også blev presset

økonomisk.

Han viste sig at have rørt ved et overordentligt omt punkt. Elise Ploug slog igen over forespørgslen, men trods saret stolthed var problemet lagt åbent, og hendes angreb var samtidig en bøn om assistance, hvorfor Johannes Hage måtte gennemgå bestemmelserne i deres mors testamente, at der her var afsat et arligt beløb i "politiske Øiemed", herunder til fremme af *Fædrelandet*. Mine Hage levede i bedste velgaende, så bestemmelsen havde endnu ikke været ført ud i livet. Derimod var der sendt visse beløb til redaktører i Slesvig, så de kunne opretholde deres virksomhed, og Elise Ploug så ikke grund til andet, end at det også burde gælde *Fædrelandet* selv.

Mine Hage var af samme mening. Hun reagerede prompte, fremtidige testamentariske bestemmelser eller ej, og erlagde et kontant beløb på 30.000 kr. til dækning af bladets gæld. Forklaringen fra Carl Plougs side gik ud på, at beløbet ville købe bladet tid til at finde et større abonnementsgrundlag og især til at finde hans egen afløser.

Da han vendte tilbage til sagen tre år senere var det med erkendelsen, at han ikke effektivt kunne forsvare at støtte bladets fortsatte liv, der skulle langt mere til. Heller ikke Mine Hages tilbud om igen at træde til blev denne gang modtaget. Kun 50-70 flere abonnenter var det blevet til i forhold til de havde 2-300, og med hensyn til arvtageren konkluderede han, at "jeg har ingen Jævnbyrdig". For sit eget vedkommende, var han blevet tre år ældre og ville ikke længere have arbejdsbyrden på sig. *Fædrelandet* "er gaaet af Mode" og kunne ikke opretholdes længere "i sin gamle Skikkelse". Til at gøre det en ny har jeg hverken Tæst, Tvær eller Penge.

Jeg vil ikke [udgive?] Blade længere”.

Han kunne enten afhænde “Navn og Apparat” med det samme og lade køberen dække gælden eller helt afhænde det på den anden side af nytaar. Økonomien var derfor det mindste problem, det var i selve sit grundlag, at avisen ikke stod til at redde. Men et landsted til ham og hans familie ville ikke være af vejen, rundede han af, hvis Mine Hage alligevel var i det gavmilde hjørne.³

Formaliteter og tvangfrihed

At de nationalliberales fald, 1864-krigen og venner og fjender har været debatteret også på tværs af generationerne, oplever vi i en passage fra Johannes Hages side til nevøen Hother Ploug om den svenske gesandt Hamilton, der havde overfortolket sin konges interesse og ignoreret sin regerings mangel på samme i at slutte op på dansk side i 1864-krigen, og Johannes Hage skriver da, at hans far havde været “stærkt indtaget i ham og det var mærkeligt nok ogsaa Tilfældet med Bedsta [Mine Hage], som ellers kunde læse mellem Linierne”.⁴

Da Hother Ploug udgav sit første – og eneste – bind over sin far, drillede hans onkel og tante ham dog en smule for dens mere private del. Johannes Hage undlod for “Damernes Skyld” at læse visse passager højt, mens Ville Heise takkede sin embedsmandsnevø på et lille brevkort:

“hvor jeg dog husker ham og hvor jeg dog elskede ham, end og med erotisk Kjærlighed i mit 15. Aar, da jeg troede vi skulde blive Ægtefolk fordi han skrev yndige Digte til mig! Men det Capitel har Du vist ikke faaet med!?”⁵

Hother Ploug havde i modsætning til Grünwaldt faet al den ud-

dannelse, hans evner rakte til. Hvor hans ældre familiemedlemmer i deres forehavender forblev unge i Clausewitz’ ryttermetafor, havde han til gengæld bundet sig op i Kultusministeriets hierarki. Som embedsmand har han endog skullet forholde sig til den formelle forvaltning af hans families idérigdom, herunder malerisamlingen, og en lille brevrække – atter apologetisk – fra Johannes Hage fortæller om, hvilken forlegenhed, det kunne sætte nevøen i.

For indvielsen af kirken i Niva 1910 blev fra først til sidst en historie om rangorden og formaliteter. Til byggeriet havde Johannes Hage lagt grund til og udlignede, hvad der ikke var dækning for i regnskabet. At han måtte lægge en anden grund til end den, han selv havde foreslået, understreger kun, at dette i modsætning til hans øvrige initiativer var et projekt, der var bundet op i et kor af hensigter og kirkelige krav. Et kan vi dog udgå fra, har været opfyldelsen af hans personlige ønske: kirken fik gultønde ruder, der henlagde rummet i et varmt sollys. Forbilledet var indretningen af Hôtel des Invalides, hvor to gule ruder sørgede for, at Napoleons sarkofag altid fremstod som badet i sol.

Ruderne i Niva er desværre senere blevet udskiftet, men indvielsen skulle vise sig dog langt mere intrikat end byggeriet, for den netop udnævnte kultusminister for Venstre folte sig mere højresindet end den gamle højremand og fandt, at han ikke var blevet mødt med tilstrækkelig agtelse i invitationen.

Johannes Hage havde skrevet til ham, at ministeren var inviteret for forms skyld. Det var måske heller ikke den mest elegante formulering, men som han forsøgte at forklare over for Hother

Ploug, sa havde han ikke skrevet anderledes til biskoppen, tværtimod havde de to fæet enslydende breve. De vidste dog, at selv indbydelsen var en formssag i kraft af deres embeder, og der var ikke kommet nushagsvtringer fra bispens kant.

Hother Ploug, der som ministeriel embedsmand fandt onklens lige fremhed meget lidt på sin plads, lod denne gang sagen ligge, eftersom Johannes Hage var mere bekymret for den symbolske side af sagen. Embedsmandsværket med flere kunne man forvente ville møde op i galla eller uniform. Bonderne ville møde i frakke:

“At Bonderne møde i Frakke er jo deres Galla. Net maa det gaa som det kan, men jeg vilde ønske at Biskoppen alene mødte i Frakke som en gammel Mand”.

Afvisningen af gældende hierarkier var kommet til udtryk allerede i formuleringen af invitationen. Det var alles dag og i højere grad egnens folk end de tilrejsende øvrigheders. Hvad biskoppen endte med at bære er ikke til at sige, eftersom der ingen fotografiske optagelser findes fra denne dag, men vi kan udgå fra, at Johannes Hage selv har valgt at bære frakke – som en gammel mand. Han ville ikke have engageret sig så intenst i pakledningen, hvis ikke også han ville markere, at han ikke var i giversens rolle. Dagen og kirken tilhørte alle.

Det som dertor var tiltænkt at være en stiltændig reception, havde udviklet sig til en omfattende gæsteliste. Johannes Hage insisterede på, at eksempelvis også handværkerne på kirkebygningen, deres familier og venner kom med, sa spisestuen i hovedbygningen måtte opgives til fordel for den centrale sal i Malerisamlingen.

Regnestykket kom dog aldrig til

at ga helt op. Venstrepolitikerens fortorelse over ikke at være den ærede gæst holdt sig til receptionen efter indvielses gudstjenesten. Hvad her hændte har vi bagefter en længere udredning over, for Hother Ploug – der ellers selv havde været til stede, dog åbenbart intet opdaget

blev rasende, da han på vej hjem fra arbejde om mandagen blev passet op af en kollega og fik historien at vide.

Raseriet gjaldt formodentlig i lige sa høj grad ikke at være forvarslet af onklen, der for sin del ikke havde fundet, at det var gaet sa galt, men alligevel måtte til at forklare. Han skrev først en undskyldning til kultusministeren, Jacob Appel, der gik igennem nevoen til godkendelse. Og da det ikke var tilstrækkelig forklaring for Hother Ploug, måtte hans onkel nedskrive en redegørelse over konversationen ord for ord “saa godt jeg formaar. Væsentlig er den korrekt”:

“Efter forgyæves at have forsøgt at indlede en Samtale og kun faaet korte afvisende Svar var jeg blevet træt og da J. A. efter Pastor Gads Tale endelig selv tog Initiativet med en meget spids Bemærkning om at de fleste Præster eller mange Præster vist helst var fri for Menighedsraadene, greb jeg denne Traad og vtrede at det jo ikke var saa helt underligt, da det vistnok vilde ende lige som i Storpolitikken at den almindelige Valgret blev den dominerende i stedet for raadende og regulerende. Dette fandt I an, saavidt jeg forstod ham rigtig, heldigt og naturligt i et luthersk Kirkesamtund.

Jeg bemærkede da at jeg fandt det sorgeligt om den vilde Agitation fra det politiske Liv skulde overføres på det kirkelige og at Mand som f. E. Martensen, ja maaske Grundtvig ogsaa, darligt kunde tankes at Valgagitatoren osv, til fra vore

Nivaaards Maleisamling set indefra. Monorom skitse af Lisabeth Larsen. Illustration fra Samlingen med egen Rembrandt.

politiske Forhold var jo kjendt hvem Valgagitationen satte paa de regjerende Pladser (eller saaledes omtrent)”.

Diskussionen var en afspejling af tidens stejle politiske fronter, hvor modparten konstant blev beskyldt for at føre kampagne frem for et egentligt lovgivningsarbejde. Johannes Hage har trængt til noget at tale om og har grebet traden, men var det allerede uheldigt at hentyde til udvælgelsesproceduren for ministertaburetterne, gjorde det ikke sagen bedre at stipulere, at Grundtvig næppe ville have klaret skærene i en ny tids mere hektiske udvælgelsesproces, eftersom Jacob Appel kom direkte fra hvervet som højskoleforstander på grundtvigianernes højborg, Askov. Og Appel var som bekendt allerede indstillet på at lade sig fornærme:

“JA: sigter De maaske til det nuværende Ministerium?”

Jeg: nej, jeg taler om Valgagitationen i Almindelighed

JA: nu tror jeg at forstå Deres Indbydelse “blot for en Ordens Skyld”

Jeg: hvad kan Ministeren mene med det? Jeg skrev ligelydende til Biskoppen.

JA lidt efter: gaar der noget Tog til Ringsted?

= jeg forsøgte herefter at formilde ham men forgjæves”.

Tale sammen kunne de ikke, dertil var deres verdener for forskellige. Det eneste fornuftige var at lade sagen dø hen. Ministeren fik sin undskyldning, at “det forudsætter en Tænkemaade hos mig, som jeg tror mig ganske fremmed for”. Selvom fortsættelsen, at “Mulig jeg netop fordi jeg aldrig har hørt Ds Excellences Navn sat i

Forbindelse med den politiske Agitation, den jeg kjender af personlig Erfaring, har udtrykt mig mere kritisk om den, end jeg ellers vilde have gjort”, måske ikke var den mest hensigtsmæssige formulering, når nu ministeren folte sig truffet.

Den snarere slog fast end trak fra, men herefter stod det Appel frit for at tage imod undskyldningen, og nevøen fik en henvisning af sin onkel med anmodning om at “slaa sig paa I lasken” for sine genvordigheder.

Den lille kontrovers ville aldrig været blevet husket, hvis ikke det var for Hother Plougs embede. Johannes Hage havde knapt nok bidt mærke i den, før han blev afkrævet en forklaring. Den efterfølgende undskyldning har alene været for nevøens skyld, hvad han også gerne tog på sig for at hjælpe ham. At denne ene side af en korrespondance blev bevaret, giver os et situationsbillede af, hvor udøgmatiske Johannes Hage har fremstaaet i forhold til tidens forventninger om rang, klasse og alder, når han var nødsaget til at indordne sig under sin samtids præmisser.

Grunwaldt lavede en samlet fremstilling over sine rejser med Johannes Hage til sidst nævntes 70 års dag, hvilket dog forblev en renskrivning af hans rejsedagbog gennem 12 år med togtider, dårlige maver og regnvejr, og afrunding i sidste rejses hjemkomsttidspunkt: “6 3 4 I mis”. Hans betydning for eftertiden ligger i at have gemt sit kildemateriale, mens vi i kirkesagen finder en af grundene til, at Hother Plougs forfatterskab ikke fik det omfang, han formodentlig selv har drømt om. Hother Plougs overste foresatte havde fra 1901 været venstremænd, der allerede af princip sagde fra over for omtalen af

Museets nærmeste nabo er Nivaagaard botedrivning og altsård samt et tidligere teater. I vensdommen erhvervedes i 1862 af Johannes Hages tider, og som har han opført gardens nuværende bygninger. Parti af Værdikammer til rummet fra Nivaagaards teater, et af Johannes Hages. Monokrom skitse af Læstet Læsen. Illustration fra Samling med egen Rembrandt.

de nationalliberale og deres efterfølgere i Højre.

Alligevel blev Johannes Hages engagement forstået i et vist omfang, måske sjældent set for dets indre sammenhæng, men for hans parathed til at stille op for andre, og han blev i sin samtid omtalt med varme i aviserne fra begge sider af det politiske spektrum. Nekrologer har i perioder haft tendens til at betone deres sanddruelighed som en alvorlig sag, og da Johannes Hages yngre bror, den langt mere regelrette højrepolitiker, Alfred Hage Jr., døde i 1922, kom mindeordet til at lyde over ham, at man så langt foretrak hans endnu levende bror.

Noter

- 1 F.P. Grünwaldt til Johannes Hage, udateret (1906), Det Kongelige Bibliotek, Handskriftafdelingen (HA): NKS 4964, 4°.
- 2 F.P. Grünwaldt til Johannes Hage, 12.7.1906, HA: NKS 4964, 4°.
- 3 Carl Ploug til Vilhelmine (Mine) Hage, 13.9.1881, HA: Familiebreve til Vilhelmine Hage, NKS 4034, 4°.
- 4 Johannes Hage til Hother Ploug, 18.4.1905, HA: 4033, 4°.
- 5 Ville Heise til Hother Ploug, 16.1.1905, HA: NKS 4033, 4°.
- 6 Johannes Hage til Hother Ploug, 14.10.1910, HA: 4033, 4°.
- 7 Johannes Hage til Hother Ploug, 25.10.1910 (afskrift af undskyldning til Ministeren 24.10.1910 vedlagt), HA: 4033, 4°.

Billederne er venligst stillet til rådighed af kunstneren, Lisabeth Larsen.